

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΥΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1940

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 – ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ – 46
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΣΚΕΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ *

III. ΕΜΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

Τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ΝΦ. μας ὡς ἐπιστήμης ἠργοπόρησαν καὶ ἐμποδίζουν ἀκόμη τρία τινὰ κεφαλαιώδη, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ γράφοντος, ὁ ὁποῖος συναισθάνεται ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἐπικρατούσα οὔτε ἐκείνη ποῦ ἀμέσως θὰ γίνῃ γενικῶς παραδεκτὴ: τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ὡς αὐτοσκοπὸς, ὁ κακὸς λαογραφισμὸς καὶ ὁ χειρότερος παιδαγωγισμὸς.

1. Ο ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΓΛΩΣΣΙΑ

Καθ' ὅσον γνωρίζομεν, σήμερον οὐδ' ὡς ἀπωτάτην πλέον εὐχὴν θὰ ἐξέφραζεν ἐπιστήμων ἢ λόγιος καθαρεύων τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν. Αὐτὸ τοῦτο ἀποτελεῖ νίκην βασικὴν τοῦ ὑγινοῦς δημοτικισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου τὸν ἀπραγματοποιήτον καὶ καταστρεπτικὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστροφῆς, γέννημα καὶ τοῦτο τοῦ ρωμαντισμοῦ. Ἡ ἄριστος αὕτη ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἐν Ἑλλάδι τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης καὶ παραλλήλως τῆς καλλιτεχνίας λογοτεχνίας γραφομένης εἰς ζωντανὴν γλῶσσαν. Παρ' ὅλ' αὐτά, ἡ διγλωσσία παραμένει καὶ, πλὴν τῆς λογοτεχνίας, οὐδεὶς ἄλλος πνευματικὸς καρπὸς ἐνδύεται δημοτικὸν φόρεμα.

Πρῶτος ὁ γράφων παραδέχεται ὅτι ἡ ἑλληνικὴ πολυγλωσσία εἶναι μία ἀνωμαλία, τῆς ὁποίας ἡ ἐξαφάνισις θὰ ὠφέλει πολὺ τὴν οὐσίαν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Παραδέχεται ὅτι ὁ μικρὸς νεοέλληνας δὲν κατορθώνει νὰ μάθῃ καμμίαν γλῶσσαν νὰ γράφῃ, καὶ καμμίαν νὰ ὁμιλῇ, ὅτι ἡ κατανόησις τῶν ἀναγινωσκομένων εἶναι ἐλλιπὴς, ἐπομένως σχηματίζονται θολαὶ αἱ εἰκόνες ἐκεῖνοι ποῦ ἔπρεπε ἀνάγλυφοι νὰ ὑπάρχουν μέσα μας. Παραδέχεται ὅτι ἡ ὀρθογραφία μας ὡς ἔχει μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἐπιτύχωμεν μίαν λαϊκὴν ἐκπαίδευσιν γεωργικὴν ἢ τεχνικὴν, σὺντομον καὶ ἀρτίαν. Παραδέχεται ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας δὲν ἔμπορῆ παρά νὰ εἶναι ἡ κοινὴ δημοτικὴ, ὅπως

τὴν ὁμιλοῦμεν ὅλοι εἰς τὰς Ἀθήνας (καὶ αὐτοὶ οἱ καθαρευουσιάνοι λεγόμενοι), καὶ ὅπως τὴν ἔγραψαν οἱ δοκιμώτεροί μας πεζογράφοι, ὁ Ξενόπουλος π.χ. Παραδέχεται ἀκόμη ὅτι κάλλιστα ἢ ἰδίᾳ αὐτὴ ἀθηναϊκὴ κοινὴ δημοτικὴ, ποῦ ὁμιλεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς μορφωμένους Ἑλληνας καὶ εἶναι τὸσον εὐκόλον νὰ διδαχθῇ εἰς τὰ σχολεῖα, μπορεῖ ν' ἀποβῇ καὶ ἡ γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης. Ἦδη ὁ ἴδιος ὁ γράφων ἐδοκίμασεν ἐπανειλημμένως νὰ ὑπερβάλῃ τὰς δυσκολίας τοῦ ἐγχειρήματος καὶ προβαίνων εἰς τὰς ἀπαραιτήτους παραχωρήσεις πρὸς τὴν γλῶσσαν τῆς παραδόσεως νὰ δώσῃ κείμενον μὴ προσκροῦον εἰς τὸ γλωσσικὸν αἰσθητήριον καὶ τῶν δύο παρατάξεων Ἀλλὰ παραλλήλως διὰ τὸν γράφοντα ὑπάρχει ἡ παράδοσις καὶ ἡ πραγματικότης. Καὶ ἡ παράδοσις ἢ ἐπιστημονικὴ εἶναι ἐναντίον μας, διότι ἐλάχιστα ἐγράφησαν εἰς τὴν δημώδη ἐπιστημονικὰ κείμενα ἄξια τῆς ὑποθέσεως. Ἀναλογίζομαι πολλάκις τί θὰ ἦτο ἐκτενὲς σύγγραμμα γραμμένον εἰς τὴν δημώδη ἀπὸ ἕνα Χρ. Τσοῦνταν (ποῦ ἔγραψε δύο μικρὰς μελέτας εἰς τὴν δημοτικὴν), ἢ ἕνα Δ. Αἰγινήτην (γνωρίζω ὅτι δὲν ἦτο φίλος τῆς, ἀλλὰ τὸ ὕφος τοῦ «Κλίματος τῶν Ἀθηνῶν» μοῦ ἤρεσε ὅταν τὸ ἐδιάβασα παλαιότερον), καὶ διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς τοὺς ζῶντας, ἀπὸ τὸν Δημ. Σίμου Μπαλᾶνον, θεολόγον διαφωτισμοῦ. Ἐχουν ἤδη καταδικασθῇ ὑπὸ ἄλλων οἰκτραὶ ἀπόπειραι νὰ γραφῇ ἡ δημοτικὴ εἰς ἱατρικὰ ἢ γλωσσολογικὰ ἔργα, καὶ προχείρως ἐνθυμοῦμαι τὰ «μισότριβα», τοῦ ἀξιολογώτατου κατὰ ἄλλα τινὰ, Φιλήντα.

Ἡ παράδοσις βεβαίως εἶναι κάτι ποῦ ἀνατρέπεται. Ἀλλ' ἀνατρέπεται κατόπιν πολλοῦ χρόνου καὶ μακρῶν ἀγώνων. Καὶ οἱ ἀγῶνες ἐπιβάλλονται ὅταν ἀξίζουν. Ἀξίζει ὅμως ἡ νέα Ἑλλάς νὰ κατασπαρχθῇ διὰ τὴν ἐπιβολὴν ἐντὸς τακτικῆς προθεσμίας τῆς δημοτικῆς εἰς τὴν ἐπιστήμην; Καὶ δύναται ἡ ἐπιβολὴ αὕτη νὰ ἔλθῃ ἐκ τῶν κάτω ἐκ μεμονωμένων «κρουσμάτων» δημοσιεύσεως ἐπιστημονικῶν ἀρθριδίων καὶ

(*) Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενον.

βιβλιαρίων εἰς τὴν δημόδη; Ἡ εἶναι ἔργον τοῦ μεταρρυθμιστοῦ κυβερνήτου τοῦ μέλλοντος, ὁ ὁποῖος θὰ προβῆ εἰς τὴν μεταρρυθμισίαν ὅταν ἡ ὑπόθεσις ὠριμάσῃ; Διότι ὁ γράφων (καὶ ὑποθέτει πολλοὺς τῶν ἐπισημόνων δημοτικιστῶν ἐν συνειδήσει συμφωνοῦς), νομίζει ὅτι ἡ ὠρίμανσις αὕτη δὲν ἐπῆλθεν ἀκόμη. Ἡ γραφομένη σήμερον ὑπὸ τῶν δημοτικιστῶν καὶ δὴ τῶν ἐξ αὐτῶν λογοτεχνῶν δημοτικῆ εἶναι σπανίως ὀρθή (δὲν ξενίζει ποτὲ μία σελὶς τοῦ Χάρη ἢ ἓνα ἄρθρον τοῦ Ζώρα, δὲν θέλω ὁμῶς νὰ εὔρω ὀνόματα ἐκ τῆς ἄλλης παρατάξεως, ὁ καθεὶς θὰ εὔρῃ εὐκόλως), συνηθέστατα δ' εἶναι ἀηδεστάτη μεταμόρφωσις τῆς γαλλίζουσης καθαρευούσης, μεταμόρφωσις ἑλλιπὴς κατὰ τὸ τυπικὸν καὶ ὄχι τὴν σύνταξιν. Οἱ περισσότεροι, δικαίως ἴσως, μὴ διδαχθέντες εἰς τὰ σχολεῖα ἄλλο τι ἀπὸ τὸν φανατισμὸν τοῦ δημοτικισμοῦ, μὴ σπουδάσαντες οἱ ἴδιοι τὸν ὀργανισμὸν τῆς δημοτικῆς, ἀγνοοῦντες τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ὀφῆν τῆς, ὄχι μόνον εἶναι ἀνίκανοι ν' ἀνανεώσουν εἰς ὕψος τὸ κληρονομηθὲν ὕλικόν, ἀλλ' εἶναι ὁλωςδιόλου ἀνάξιοι νὰ ἐκφρασθοῦν κατὰ τρόπον ποῦ νὰ δεικνύῃ ὅτι ἀπηλλάγησαν τῆς καθαρευούσης τῆς χειρίστης μορφῆς. Εἰλικρινῆς δ' ὅπως θέλω νὰ εἶμαι, ὁμολογῶ ὅτι κατῶρθωσαν νὰ μᾶς κάμουν νὰ προτιμῶμεν ἓνα κείμενον γραμμένον εἰς καλὴν καθαρεύουσαν, ἀπὸ τὰ ἰδικά τους, καὶ ἔτι πρὸς, νὰ νομίζωμεν ὅτι ἡ γραφομένη ἀπὸ ἡμᾶς καθαρεύουσα (ὅπως τούτου τοῦ ἄρθρου) εἶναι πολὺ πλησιέστερα πρὸς τὴν δημοτικὴν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των. Χρειάζεται προσοχὴ καὶ μελέτη καὶ ὑπὲρ τὴν γνώσιν τῆς γραμματικῆς καὶ συντάξεως τῆς δημοτικῆς, χρειάζεται γλωσσικὸν αἰσθητήριον, τὸ ὁποῖον ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς γράφοντας ἀπὸ τὰς ἀκρότητας ἐκείνας ποῦ καθιστοῦν τὴν δημοτικὴν μίαν νέαν γλῶσσαν γραφομένην καὶ ὄχι ὀμιλουμένην, ὡς εἶναι ἤδη ἡ ὑπὸ κατάργησιν καθαρεύουσα (πραγματικῶς κανεὶς δὲν ὀμιλεῖ τὴν δημοτικὴν ὅπως τὴν γράφει ἀδιαλλάκτως).

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἡμερησία ἐφημερίς, ἡ ἔχουσα εὐρυτάτην κυκλοφορίαν ἐν Ἑλλάδι, ὅσον σπανίως ἄλλοῦ ἐν ἀναλογίᾳ, γράφεται ὀλόκληρος σχεδὸν εἰς τὴν ἀπλὴν καθαρεύουσαν, ἐνῶ συντάσσεται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ δημοτικιστᾶς, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ συνειδήσις τῆς μεταβολῆς δὲν ὠρίμασεν οὔτε εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐπειτα ὁ δημοτικισμὸς ἐπροχώρησε τόσον κατὰ τὰ τελευταῖα 25 ἔτη, μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους δηλονότι, ὥστε ἄλλη μία εικοσιπενταετία νὰ φαίνεται ὅτι θ' ἀρκέσῃ νὰ φέρῃ βαθμιαίαν προσαρμογὴν καὶ ἡμῶν τῶν δημοτικιστῶν πρὸς συντηρητικώτερας ἀρχὰς καὶ τῶν ὑπολειμμάτων τῶν φίλων τῆς καθαρᾶς πρὸς τὴν ζωντανὴν λαλίαν. Χρειάζεται λοιπὸν ἐργασία ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ. Ὁ δημοτικισμὸς πρέπει ν' ἀποβάλλῃ

τὸν, ἐκ παρεξηγήσεως οἰκτρᾶς δυστυχῶς ὑπαρκτόν, χαρακτῆρα τῆς περιφρονήσεως τῆς ἀρχαιότητος. Οὐδεὶς τῶν θεωρητικῶν δημοτικιστῶν εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν κατ' ἐμὲ ὑπαρκτὴν αὐτὴν καὶ ὀλεθρίαν τάσιν τῆς περιφρονήσεως τῆς ἀρχαιότητος, εἰ μὴ κατὰ τοῦτο μόνον: Ὁ νεοελληνικὸς δημοτικισμὸς δὲν ἔδωκεν ἔτι καμίαν ἰδικὴν του *ἐρημνείαν* τῆς κλασσικῆς μας παραδόσεως (ὁ Κοραῆς προσεπάθησεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν ὑπῆρξε δημοτικιστῆς). Εὐρισκόμεθ' ἀκόμη εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς γνωριμίας μὲ τοὺς ἀρχαίους, διὰ μεταφράσεων, παραστάσεων κλπ. Σέβομαι τὸ ἔργον ποῦ ἐπετελέσθη, τοῦ Γρυπάρη ὑπὲρ πάν ἄλλο, δικαιολογῶ ὁμῶς πλήρως τοὺς διδασκάλους μου τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, οἱ ὁποῖοι βαθεῖς μῦσαι τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, δυσπιστοῦν πρὸς πᾶσαν νεοελληνικὴν ἐκδήλωσιν τὴν ὁποῖαν (διαπιστοῦντες, ἢ ἀπλῶς ὑπερβάλλοντες) πιστεύουν ἔχθρικὴν πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς, τὴν ἀξίαν τῆς παραδόσεως καὶ τὴν σκεπτικότητα τοῦ ἑλληνισμοῦ μας. Τοιαύτας δ' ἐκδηλώσεις θεωρεῖ ὁ ὑποφαινόμενος τὴν καθιέρωσιν τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου καὶ τὴν κατάργησιν τῆς ὀρθογραφίας τῆς νεοελληνικῆς, προτάσεις ποῦ ἠκούσθησαν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν καὶ πᾶσαν εὐθύνην ἔναντι ἐκείνων τοὺς ὁποῖους διεδέχθημεν.

Σημειωτέον, ὅτι τὸ παλαιότατον φαινόμενον τῆς διγλωσσίας μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι ἤδη συνδεδεμένος ἐπὶ δύο χιλιετηρίδας ὁ ἑλληνισμὸς, δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ ἐκλείψῃ καθ' ὀλοκληρίαν διὰ τὰς νεοελληνικὰς σπουδὰς. Διότι καὶ ὅταν τυχὸν εἰς ἐγγὺς μέλλον ἐπιβληθῇ ἡ δημοτικὴ, καὶ τότε ἀκόμη ἡ διγλωσσία θὰ ἔχη ἱστορικὴν ἐπιβίωσιν, διότι ἄνευ σπουδῆς τῆς καθαρευούσης θὰ εἶναι ἀκατανόητα ὄχι μόνον τὰ γραφέντα εἰς αὐτὴν ἐπὶ δύο αἰῶνας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ σημερινὴ καὶ ἡ μέλλουσα γραφομένη δημοτικὴ, εἰς τὸν ὀργανισμὸν, τὴν σύνταξιν, τὸ τυπικὸν καὶ τὸ πνεῦμα ἀκόμη τῆς ὁποίας *ἐνεργητικώτατα ἐπέδρασαν* ἡ κοραϊστικὴ καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ μετὰ ταῦτα καθαρεύουσα (ἀποκλείω τῆς τοιαύτης ἐπιδράσεως τὴν γαλλίζουσαν τῶν ἡμερῶν μας. Ἡ τοιαύτη ἐνεργεσία δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναγνωρισθῆ, διότι δὲν ἔχει μελετηθῆ. Προχείρως ὁμῶς παροτρύνω τὸν ἀναγνώστην μου νὰ σκεφθῇ ὅτι ἡ *μεικτὴ* (τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδου π.χ. διὰ νὰ πάρωμεν ἓνα τῶν ἐπισημοτέρων καὶ καλυτέρων ἀπὸ τοὺς γνώστας καὶ ὑπερασπιστᾶς τῆς δημοτικῆς) ὀφείλει πολλὰ ὀργανικῶς (ὄχι μόνον εἰς τὸ τυπικὸν καὶ τὸ λεξιλόγιον δηλαδὴ) εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἀπεναντίας οὐδεὶς ἀνέχεται σήμερον τὸν ἐκβοσκισμὸν τῆς ἐπιστημονικῆς γλώσσης τῶν ψυχαριστῶν, οἱ ὁποῖοι συνέθετον εἰς ὕψος «κουβεντολογίου» ἐπιστημονικὰς πραγματείας, καταφεύγοντες εἰς τὴν ἀπλοποίησιν καὶ τὴν περιφρασίν διὰ νὰ ἐκφρασθοῦν. Κατὰ τὰς

νεωτέρας άλλως τε αντίληψεις αἱ μεγάλοι λαϊκαὶ μᾶζαι δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν ἔνδυμα τόσον διὰ νὰ ἐνδύσων ὑψηλοτέρας ἐννοίας καὶ βαθύτερα θέματα, ὅσον τὰς ἐμποδίζει αὐτὴ ἡ φύσις τῆς ἐπιστήμης μὴ ἐπιδεχομένης πραγματικὴν ἐκλαίκευσιν, ἀπαιτοῦσης ν' ἀνέλθῃς μέχρις αὐτῆς, ἀφοῦ αὐτὴ δὲν ἔμπορει νὰ κατέλθῃ.

Μέχρι λοιπὸν τῆς ἡμέρας τῆς ἐπιβολῆς θά ὑπάρχῃ γλωσσικὸν ζήτημα, τοῦτο ὁμως πρέπει νὰ παύσῃ ἔχον τὴν σημερινὴν του χροιάν. Διότι σήμερον κατήντησε διὰ πολλοὺς ζήτημα κομματικὸν καὶ προσωπικόν, εἶναι ὑπόλειμμα τοῦ κακοῦ παρελθόντος. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα ἡ ὑπαρξίς πνευματικῶν παρατάξεων ἐχουσῶν συμφέροντα ὠργανωμένα καὶ κρυπτομένων ὀπίσω ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, οὔτε ἡ διακήρυξις τοῦ δημοτικισμοῦ ἢ τοῦ καθαρῆουσιανισμοῦ πρέπει ν' ἀναδεικνύῃ τὰ πρόσωπα, ὅταν αὐτὰ δὲν ἔχουν ἰκανότητα, τάλαντον καὶ ἐργασίαν νὰ μᾶς δείξουν. Τὸ οἰκτρὸν μᾶθημα τῆς παλαιότερας ἀποτυχίας τῆς δημοτικῆς μεταρρυθμίσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγνωρίσαμεν κομματικὸς δημοτικιστὰς (ἔγιναν δημοτικισταὶ νὰ σταδιοδρομήσουν, καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἢ ἠλλαξαν ἢ ἠδιαφόρησαν), οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν κατὰ βάθος τοιοῦτοι, οὔτε ἐγνώριζον τὴν γλῶσσαν, καὶ τὸ οἰκτρότερον παράδειγμα τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀνθρώπων κατὰ πάντα ἀξίων ἢ τῆς ἀνυψώσεως εἰς τὰς πανεπιστημιακὰς καθέδρας ἀνθρώπων ἀναξίων ἐπιστημονικῶς καὶ διδακτικῶς, ἐπὶ τῷ λόγῳ μόνον ὅτι ἦσαν τῆς παρατάξεως τῶν καθαρῶν τῶν δημοτικιστῶν, ὁμιλοῦν ἀφ' ἑαυτῶν. Ἡ ἐπιστήμη καὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ὡς ἤδη διεκήρυττεν ὁ ἀειμνηστὸς Συκουρῆς, εἶναι δύο ζητήματα χωριστά. Ἢμπορεῖ ἄριστος ἐπιστήμων νὰ εἶναι καθαρολόγος, ἀρκεῖ νὰ ὀρμάται ἐκ πεποιθήσεως, καὶ νὰ εἶναι χρήσιμος εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ ἔθνος, καὶ Ἢμπορεῖ κάλλιστα ἐπιστήμων νὰ εἶναι δημοτικιστὴς, φθάνει νὰ μὴν εἶναι ἔμπορος τοῦ δημοτικισμοῦ του.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν συναντῶνται πλέον διαμάχαι μετὰξὺ ἐπιστημόνων ἀνηκόντων (ἐκ περισσεύματος ἐνεργείας ποῦ ἄγει εἰς σχηματισμὸν πεποιθήσεων) εἰς δύο διαφορετικὰς σχολὰς, ὀρθολογιστῶν ἔνθεν, δογματικῶν ἐκεῖθεν, ὀλιστῶν ἀπ' ἐδῶ, ἰδεοκρατικῶν ἀπ' ἐκεῖ, αἰσθητικῶν τούτων, ἱστορικῶν τῶν ἄλλων, διὰ νὰ φέρωμεν παραδείγματα. Αἱ διαμάχαι περιστρέφονται περὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, κριτήριον καὶ αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν, ἀλλοίμονον, πεποιθήσεων τῶν διαμαχομένων. καὶ καταντοῦν εὐκόλως προσωπικαί, ὅπως δὲ κάθε ὑπόθεσις εἰς τὴν Ἑλλάδα καταλήγει εἰς δολοφονίας, μονομαχίας ἢ καὶ μάχας ὀλοκλήρους διὰ μελάνης χάρτου καὶ ὕβρεων (τὰ θύματα πολλὰκις ἐπλήρωσαν μὲ τὴν ζωὴν των καὶ τὴν ὕγιαν των τὰς πεποιθήσεις καὶ τὰ σφάλ-

ματὰ των). Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἐκτροπὴ πρέπει νὰ λείψῃ. Καὶ εἰς τούτου κυρίως τὴν κατανόησιν πρέπει νὰ συμβάλῃ ἡ διδασκαλία τῆς ΝΦ ὡς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ἔχει τὰ ἰδιά της προβλήματα νὰ ἐξετάσῃ καὶ οὔτε ὀρίζεται οὔτε ἐξαντλεῖται μὲ τὸ γλωσσικόν, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ μεταβάλλεται εἰς ἱερὰν ἐξέτασιν τῶν ἀντιφρονούντων.

2. Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΜΟΝΗ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Οἱ ἐργασθέντες τὸ πρῶτον διὰ τὴν συλλογὴν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐφαντάζοντο ποτὲ ὅτι ἡ προσπάθειά των νὰ δείξουν ἐνώπιον τῆς ρωμαντικῆς Εὐρώπης ἰσίου αἱ ἀρχαὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἶχον δώσει εἰς τοὺς λαοὺς ἐξαιρετικὴν θέσιν, ἐνισχυμένην ἀπὸ δλα τὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος) μίαν λαϊκὴν ποιήσιν ζωηράν καὶ πρωτότυπον, πλήρη αἰσθήματος καὶ φαντασίας, θὰ κατέπιπτεν ἡ προσπάθειά των εἰς τὰς χεῖρας τῶν μεταγενεστέρων εἰς τὴν μανίαν τῆς συλλογῆς «παραλλαγῶν» καὶ ποικίλου ἄλλου «λαογραφικοῦ ὄλικοῦ». Ἡ τοιαύτη κατάπτωσις ἢ παρατηρουμένη εἰς τὰς ἡμέρας μας, δεικνύει ὅτι ἐλησμονήσαμεν πότε ἤρχισεν ἡ συλλογὴ καὶ πῶς ἐπροχώρησεν. Διέφυγεν ἀπὸ τὴν συνειδησίμ μας ἡ προσπάθεια τῶν ἐπιστημόνων λαογράφων ν' ἀποδείξουν τὴν ἐνότητα τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως διὰ τῆς λαογραφίας· οἱ ἀρχαῖοι θρησκευτικοὶ μῦθοι, τὰ παλαιὰ ἔθιμα, θρησκευτικαὶ παραδόσεις τῶν ἀρχαίων εἶχον μίαν θαυμαστὴν ἐπιβίωσιν καὶ ἀνεκαλύπτοντο ὀπὸ τῶν ἐρευνητῶν εἰς τὰ ἔθιμά μας, τὰ τραγούδια μας, τὰ παραμῦθια μας. Αὐτὴ ἡ δικαιολογία τῆς συνεχείας εἶχε κάποτε τὸν λόγον τῆς, ὅταν συνεζητεῖτο σοβαρῶς ἢ θεωρία τοῦ Φαλμεράϋρερ, καὶ ὀπῆρχεν ἀνάγκη νὰ δείξωμεν ὅτι οὔδεις πλέον μᾶς ἀμφισβητεῖ, πῶς εἴμεθα ἡμεῖς οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων ἐκείνων Ἑλλήνων. Ἀφοῦ ἐκληρονομήσαμεν τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς μῦθους των ποῦ ζοῦν εἰς τὸ στόμα τῶν γυναικῶν τοῦ λαοῦ, διατὶ εἴμεθα ἑλληνόγλωσσοι σλάβοι ἀναμεμειγμένοι μὲ ἀνατολίτας; Ἄλλ' ἡ λογικὴ αὐτὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἰσχύσῃ ἐπ' ἀπειρον, ἀντιρρητικὴ ὡς ἦτο μιᾶς θεωρίας καταπεσοῦσης. Δι' ὃ καὶ ἡ λαογραφία ἐστηρίχθη εἰς τὰ φυσικά της στηρίγματα ὡς αὐτοτελὴς ἐπιστήμη καὶ δικαίως ἐπεζήτησε νὰ μὴ συγχέηται ἢ σκοπιμότης τῆς συλλογῆς τοῦ ὄλικοῦ μὲ τὸ ὀφέλιμον τῆς γλωσσικῆς ἢ ἱστορικῆς του ἐξετάσεως.

Ἄλλ' ἡ φιλαυτία καὶ ἡ προχειρότης τοῦ Νεοἑλλήνος ἠθέλησαν ὅστε ὄλοι νὰ γίνωμεν λαογράφοι, καὶ ὃ καθεὶς αὐτόκλητος νὰ θέλῃ νὰ διαφωτίσῃ λαογραφικῶς δῆθεν τὴν ἐπαρχίαν του καὶ τὸ χωριὸν του, διὰ νὰ μὴ ὀστερήσῃ. Ὡς ἐάν εἶναι εἰς τὸ χέρι

τοῦ καθενὸς νὰ γίνεται λαογράφος καὶ ἱστορικός, εἰς ἐποχὴν ποῦ πρέπει νὰ ἔχη εἰδικὸν πτυχίον διὰ νὰ εἶναι τρίτος θαλαμηπόλος γηρασμένου ἀτμοπλοίου. Κατέλαβε λοιπὸν τοὺς νεοέλληνας ἡ μαγία τῆς συλλογῆς τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου, ὅπως ἀργότερα μᾶς κατέλαβεν ἡ μαγία τῆς βιβλιογραφίας, τῆς ἀποδεκτικῆς παντός χρησίμου ἢ μὴ ἐντύπου! Καὶ τοῦτο θὰ ἦτο μικρὸν σύμπτωμα τῆς ὅλης ἀσυνάρτησις τῆς νεοελληνικῆς μας μορφώσεως ἂν ἤτομόνον. Ἄλλ' ἡμεγάλη παρεξήγησις κείται ἀλλοῦ. Τώρα πλέον ποῦ δὲν ἔχομεν κοινοβουλία καὶ τὸ φάσμα ἐκεῖνο ποῦ ἐκαλεῖτο «λαὸς» καὶ ὠδηγεῖτο εἰς τὰς κάλπας διὰ νὰ αὐταπατάται ὅτι διοικεῖ αὐτὸ καὶ ἐκλέγει αὐτὸ καὶ ὄχι αἱ μειοψηφίαι τῶν κομμάτων, τώρα δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ἐλευθέρως ὅτι ὁ λαογραφισμὸς ὑπέπεσεν εἰς τὸ θανάσιμον σφάλμα νὰ νομίση ὅτι ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία πρέπει νὰ διαμορφωθῇ σύμφωνα πρὸς τὰ «δημοτικὰ πρότυπα». Κι' ἐπειδὴ βεβαίως ὁ ρωμαντισμὸς καὶ ὁ συμβολισμὸς δὲν ἠδύνατο ὡς νέοι καρποὶ ν' ἀγνοηθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν μιμήσεων, διεμορφώθη δημοτικὸς ρωμαντισμὸς, ὅπου ὁ κλέφτης ἐρωτεύεται μὲ πάθος Γάλλου ἀστῆ (Βαλαωρίτης) καὶ δημοτικὸς συμβολισμὸς, ὅπου εἰς τοὺς πολίτας τῆς τρίτης Δημοκρατίας ἐδώσαμεν τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν τσοπαναραίων. Τὸ εἶδος τὸ μεικτὸν καὶ τὸ νόμιμον ποῦ ἀπέρρεεν ἀπὸ τὴν συζυγίαν τοῦ κλασσικοῦ (τῆς παραδόσεως) καὶ τοῦ ρωμαντικοῦ (τῆς ζωῆς) ὅπως τὸ ἠθέλησεν ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχεν μέχρι τέλους ὁ Σολωμὸς, ὁ μόνος θεῶνας ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ ὀρθῆς βάσεως τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς παραδόσεως, δὲν τὸ ἐπετύχομεν οὔτε μετὰ ταῦτα. Καὶ παραπαίωμεν οὐ μόνον εἰς τὴν ποίησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πεζογραφίαν καὶ αὐτὸ τὸ θέατρον καὶ αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ λεγομένη «ἠθογραφία» οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ψευδῆς ἐμφύτευσις εἰς τὴν γεννωμένην ἀστικὴν κοινωνίαν περιγραφικῶν ἠθῶν τοῦ χωριοῦ, τὰ ὁποῖα κανεὶς πλέον δὲν ἠσθάνετο.

Ὁ «ρεαλισμὸς» μᾶς ἐξήγαγεν ἐν τινι μέτρῳ ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν καὶ μᾶς ἐπλησίασεν εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Ἄλλ' ἐκεῖ πάλιν ἀνεκάλυψαν ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας τώρα, τὸ φτωχόσπιτο τῆς ταβέρνας καὶ τῆς στέπας, τὴν ἀνεδαφικωτέραν δηλονότι ἑλληνικὴν ἠθογραφίαν. Ἄν οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς ἐξευρωπαϊσθησαν, ἐταξίδευσαν ἔξω, γνωρίζουν νὰ περιγράψουν μίαν σκηνὴν ὅπου σερβίρεται τσάι ἢ τὸ ντύσιμο μίᾳς κυρίας ἢ τὰς συνθηθείας ἐνὸς κοσμικοῦ προσώπου, τοῦτο πάλιν ἀντισταθμίζεται μὲ τὸ ἐλάττωμά τους τὸ συνηθέστατον: ἡ Ἑλλάς δὲν κατοικεῖται βέβαια ἀπὸ Θυμιούλες καὶ Τσελιγκάδες, ἀλλ' οὔτε ἀπὸ μόνους βιομηχάνους «ἀνθρώπους ὑποθέσεων» καὶ εὐρωπαϊστὶ κοκοτιζούσας δεσποινίδας.

Αὐτὸς ὁ κακὸς λαογραφισμὸς διὰ λόγους κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς σκοπιμότητος παρέστησε τὴν λαϊκὴν παραγωγὴν ὡς ἀπρόσωπον, ἐνῶ κατὰ βάθος οὐδεμία λαϊκὴ παραγωγὴ ὑπόκειται, ἀλλ' ἀπλούστατα εὑρισκόμεθα πρὸ δημιουργημάτων ἀωνύμων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δημιουργῶν, οἱ ὁποῖοι ἐζησαν νοοῦντες καὶ αἰσθανόμενοι ἀτομικῶς καὶ κατὰ τρόπον διάφορον τοῦ συνήθους. Ὁ λαὸς ὡς σύνολον οὔτε μίαν μαντιναδα δύναται νὰ κατασκευάσῃ ποτέ τῆς τοιαύτης δι' ἀπροσώπου δῆθεν παραγωγῆς ἢ σημασίας ἐξήρθη τόσον, ὥστε νὰ πιστευθῇ ὅτι δύνανται τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια νὰ παραβληθοῦν μὲ κλασσικὰ ἀριστουργήματα καὶ νὰ κρύβουν μίαν ὀρισμένην κοσμοθεωρίαν! Δὲν εἶναι νέα ἡ ἀποψις ὅτι οὐδὲν τῶν δημοτικῶν αὐτῶν ἀριστουργημάτων εἶναι ἀνώτερον ἔργου τινος ὄντος προερχομένου ἀπὸ πεπαιδευμένον καὶ φιλοσοφημένον τεχνίτην (μόνον βαναυσουργήματα ἤμποροῦν νὰ παραχθοῦν ἀπὸ ἀμορφώτους καὶ ἀφιλοσοφημένους λογοτέχνους, καὶ αὐτὸ ἴσχυσε διὰ μέσου τῶν αἰώνων), καὶ καμμία κοσμοθεωρία συνεχῆς καὶ συνεπῆς δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ὅλης ποικιλωνύμου ἑλληνικῆς δημοτικῆς παραγωγῆς, τὴν στιγμὴν μάλιστα κατὰ τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον δὲν προώδευσαν αἱ συγκριτικαὶ ἔρευναι τῆς ἰδικῆς μας πρὸς τὰς ἀνατολικὰς καὶ βαλκανικὰς σχετικὰς δημιουργίας, ἀλλ' οὐδεμία προσπάθεια γίνεται ἐξακριβώσεως ποῦ πρωτοφανῆ ἕκαστον εἶδος καὶ ποῦ ἦνθησε καὶ πῶς ἐξηπλώθη εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅταν τώρα ἐξεκινούσαμεν μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι θεμέλιον τῆς λογοτεχνίας μας εἶναι τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι καὶ ἡ γλῶσσα του καὶ ἡ τεχνικὴ του, ἐπόμενον ἦτο ὅτι θὰ ἐφθάναμεν ἐκεῖ ὅπου ἀπὸ πολλοῦ ἔχομεν ἔλθει. Ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ δὲν δύναται οὔτε νὰ συγκριθῇ οὔτε ν' ἀξιολογηθῇ μὲ τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι. Καὶ στατιστικῶς ἀκόμη θὰ ἠδύνατο ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ γλῶσσα του, τὸ τυπικόν του, ἢ σύνταξις του, τὸ λεξιλόγιόν του δηλαδὴ, δὲν ἠδύνατο ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν λογοτεχνῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐξ αὐτῶν συνθετωτέρων, τῶν ἐχόντων φιλοσοφικὴν διάθεσιν ἢ εὐρυτέρας προθέσεις. Βεβαίως ἐζητήθη ἢ κατ' ἀναλογίαν ἐπέκτασις τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ καὶ ἐπεχειρήθη ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν μας διὰ τῆς συντάξεως καὶ τοῦ τυπικοῦ. Ἄλλ' ὅ,τι ὁ «λαὸς», δηλαδὴ οἱ ἀνώνυμοι δημιουργοὶ τῶν αἰώνων κατὰ λόγους ἀγνώστους εἰς τοὺς νεωτέρους προχειρολόγους εἶχεν ἐπιτύχει, δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ γίνῃ εἰς πολὺ εὐρυτέραν κλίμακα ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου. Χρειαζεται ἡ λογοτεχνικὴ γλῶσσα μίαν κάθαρσιν ἀπὸ ὅλα τὰ ἐναντίον τοῦ μηχανισμοῦ τῆς δημοτικῆς σχηματισθέντα θνησιγενῆ ἀποφύματα, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουν τὰ λογοτεχνικά μας κείμενα ν' ἀποβοῦν κλασσικὰ ὑποδείγματα. Ἡ δ' ἀποκάθαρσις αὐτῆ πρέ-

πει νὰ εἶναι κυρίως ἐξοβελισμὸς τῶν φραγκισμῶν τῆς καθαρευούσης, οἱ ὅποιοι εἰσεχώρησαν εἰς τὴν δημοτικὴν, καὶ τῶν κατ' ἀναλογίαν πλοσθινῶν ἀνεπιτόχως συνθέτων καὶ τῶν παραγῶγων. Οἱ τύποι τοῦ θυμαριοῦ καὶ τῆς στάνης γρονθοκοποῦνται μέσα εἰς κείμενα δημοτικά, διαμορφωμένα κατὰ τὸ ὕφος τῶν ἀγορευέσεων τῆς δεληγιαννικῆς Βουλῆς καὶ τῆς «Ἐφημερίδος» τοῦ Κορομηλά, εἰς τὴν ὁποίαν συνειργάζοντο (γράφοντες φυσικὰ τὴν καθαρεύουσαν) οἱ διαμορφῶται τῆς δημοτικῆς.

Διὰ νὰ ὑπάρξῃ αὐτόνομος ΝΦ, τὸ πρόβλημα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν πρέπει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσῃ ὄχι μὲ τὸν ἀφελῆ θαυμασμόν μὲ τὸν ὅποιον τὰ νήπια προσβλέπουν τοὺς «κῆπους τῶν θαυμάτων», ἀλλὰ μὲ τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν ὅτι ἡ δημοτικὴ ποιησις οὐδένα Ἀλκαίον, Ρωμανόν ἢ Σολωμόν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ποτέ, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν Ὀμηρον χυδαίον (κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Πάλλη), ἢ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἀφετηρία καὶ κριτήριον τῆς νεοελληνικῆς παραγωγῆς. Δι' αὐτὴν θεμελιώδες πρόβλημα θὰ εἶναι πάντοτε ἡ μικρὰ ἢ μεγάλη, καλὴ ἢ κακὴ, γόνιμος ἢ ξηρὰ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἔσχεν ἡ δημοτικὴ ἐπὶ τῆς ἐντέχνου μας λογοτεχνίας. Ὅφειλε ν' ἀφήσῃ τὴν γλωσσικὴν ἐξέτασιν εἰς τοὺς γλωσσολόγους καὶ τὴν λαογραφικὴν εἰς τοὺς λαογράφους, τοὺς ὁποίους βλέπομεν περισσώτερον ἀνάγκην ἔχοντας τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς θρησκευολογίας παρά τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς γραμματολογίας.

3. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ, Ἡ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Αἱ ἸΔΕΑΙ

Ἐάν ἔλθωμεν τώρα εἰς τὸν παιδαγωγισμόν, τὴν τρίτην αὐτὴν νεοελληνικὴν πληγὴν, θὰ ἴδωμεν ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχομεν κάπως παρεξηγήσει τὴν ἀξίαν τῶν παιδαγωγικῶν συστημάτων καὶ τῆς ἐφαρμογῆς των. Αἱ παιδαγωγικαὶ σπουδαὶ δὲν ἐσημείωσαν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὸν πολὺν διδασκαλικὸν κόσμον τάσιν πρὸς θεωρητικὴν μὀρφωσιν καὶ ἔρεσσαν τοῦ ἀντικειμένου ἀτομικὴν ἢ ὁμαδικὴν, ἀλλ' ὤθησαν τὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον — μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1925 καὶ 1935 κυρίως — εἰς τὸ νὰ στρέψῃ πᾶσαν τὴν προσοχὴν του εἰς τὸν τρόπον τῆς μεταδόσεως τῶν γνώσεων. Ποῖαι θὰ ἦσαν αὐταὶ αἱ γνώσεις; Ποῦ τὰς εἶδεν ὁ διδάσκαλος; τί περιεχόμενον εἶχον; Ποῖα ἦτο ἡ θεωρητικὴ γενικὴ μὀρφωσις τῶν διδασκόντων καὶ ποῖα ἡ κατάρτισις των εἰς τὸν εἰδικὸν ἐκάστου κλάδου; Ὅχι, δὲν ἐφροντίζομεν δι' αὐτό. Ἦκούσαμεν ὅτι ἔξω διωργανοῦντο κοινότητες, ὅτι ἔξω ἐπειραματίζοντο μὲ τὰ Σχολεῖα Ἐργασίας (!) ὅπου τὸ παιδί ἐμάνθανε ν' αὐτενεργῇ. Ἐσπείσαμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὄχι νὰ μεταβάλλωμεν τὰ πράγματα διὰ τοῦ συγχρο-

σμοῦ τοῦ ὄλου μας ἐπιστημονικοῦ ὀπλιματος, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ συστήματος καθ' ὃ διὰ νὰ κατασκευασθῇ ψωμὸς δὲν ἐχρειάζετο κανενὸς εἶδους ἀλεύρι ἀλλὰ μόνον ἡ σκάφη καὶ ὁ φούρνος! Τὸ τοιοῦτο σχολεῖον ἔπρεπε βέβαια καὶ νὰ νεωτερίζῃ. Καὶ διὰ ν' ἀφήσωμεν τὰ λοιπὰ, ἄς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἐνεωτέριζε καὶ ὡς πρὸς τὴν Νεοελλην. Λογοτεχνίαν καὶ Ἱστορίαν τὴν ὁποίαν ἐδίδασκε. «Ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ ποιήματος; Καὶ εἰς ποίας φράσεις εἶναι κυρίως κλεισμένος αὐτὸς ὁ σκοπός; Ποῖα ἡ διάθεσις τοῦ ποιητοῦ ὅταν ἔγραφε τὸ ἔργον; Ποῖαι αἱ ὠραῖαι εἰκόνες τοῦ διηγήματος καὶ διατί;» Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διαιτολογικὸν ἐρωτηματολόγιον ὑπέκειτο ἓνα τραγούδι τοῦ Δάφνη, ἓνα δημοτικὸ μοιρολόδι καὶ τεμάχιον ἀπὸ τὸν Ὑμνον τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Παλαμᾶ! Ὁ ἀμφιβάλλων ἄς ἀνατρέξῃ εἰς τὰ τυπωμένα ἐγγχειρίδια τῆς διδασκαλίας τῶν Νεοελληνικῶν, διότι καὶ τοιαῦτα βιβλία διεπράχθησαν.

Ἡ φύσις ὅμως τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ἀντίκειται θεμελιωδῶς πρὸς τὴν δυνατότητα τῆς ἀναπτύξεως γενικωτέρων ἰδεῶν, θεωριῶν καὶ προβλημάτων εἰς τὰ ὁποῖα μὲν δὲν δύναται μόνος νὰ καταλήξῃ ὁ διδασκόμενος, εὕρισκει ὅμως μέγα ἐνδιαφέρον ὅταν καταλλήλως χειραγωγηθῇ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου (ὡς καὶ ἡ λέξις δηλοῖ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτὸς ἀπλὸς παρατηρητῆς εἰς τὴν παράδοσιν).

Ὁ ξηρὸς λοιπὸν παιδαγωγισμὸς καὶ ἡ κατατριβὴ τοῦ μαθητοῦ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ εἰς τὴν μικρολεπτομέρειαν τὴν ἐκμαιευσμένην κατὰ τὴν συνταγὴν ἀβιάστως, ἠμπόδιζον πάντοτε τὸν διδάσκαλον, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτο οὗτος πληροφορημένος καὶ διέθετε τὰ μέσα τοῦ πλουτισμοῦ τῶν γνώσεων του, νὰ εἶπῃ κάτι περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Νεοελληνικοῦ Ἔθνους, τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσης (ὄχι γλωσσικὸν ζήτημα), περὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς νεοελληνικῆς παραδόσεως, ποιήσεως, διηγηματογραφίας, κριτικῆς, τοῦ θεάτρου, τοῦ χρονογραφήματος, τῶν ρευμάτων καὶ τῆς σχέσεώς των πρὸς τὴν πολιτικὴν, κοινωνικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν τοῦ τόπου ζωῆν, ἢ ἄλλων χωρῶν καὶ ὀτιδήποτε ἄλλο. Ὅλιναι μόνον βιογραφικαὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ συγγραφέως, καὶ αὐταὶ ἠντλημένοι ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου. Πόθεν ἄλλωστε νὰ ἀντλήσῃ ὁ διδάσκων ὁ ὁποῖος κατεφρόνει (λόγω τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος) ἢ ἠγνῶει (ἀφοῦ δὲν ἐδιδάχθη ποτέ) καὶ αὐτὸς τὰς στοιχειώδεις γραμματολογικὰς, γραμματικὰς καὶ μετρικὰς πραγματείας τὰς ἀφορώσας τὴν φιλολογίαν μας καὶ ἀφοῦ οὐδέποτε καταδέχεται ὁ ἴδιος νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀύξησιν τῶν ἐγνωσμένων, καταβάλλων πρὸς τοῦτο τὸν ἀπαιτούμενον μόχθον; Ἀφοῦ τέλος τὰς ὥρας τῆς μελέτης του διέθετεν εἰς τὸ νὰ μάθῃ ὄχι τί νὰ διδάσκῃ,

ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ διδάσκη; Ὡς ἐὰν οἱ παιδαγωγοὶ κατεσκευάζοντο καὶ δὲν ἦσαν καὶ αὐτοὶ ποιηταὶ ποῦ τοὺς προικίζει ἡ φύσις μὲ τὰ χαρίσματα τῆς ἀντιλήψεως, μεταδοτικότητος καὶ ἐπιβολῆς!

Καὶ αὐτὰ ὄλα εἰς τὰς εὐνοϊκώτερας τῶν περιστάσεων. Διότι ὑπῆρξαν καθαρολόγοι οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον μαθηματικὰ κατὰ τὴν ὥραν τῶν νεοελληνικῶν, ἀποδοκιμάζοντες οὕτω τὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους, ποῦ τοὺς ἐπλήρωνε διὰ νὰ εἰσαγάγουν τὰ τέκνα μας εἰς τὸν νεοελληνικὸν πνευματικὸν κόσμον! Ἄν δ' ἐπερίμενε κανεὶς ὅ,τι δὲν ἐγίνετο μὲ τὴν νεοελληνικὴν νὰ γίνῃ, κακὰ καὶ ψυχρά, μὲ τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν, ὥστε νὰ ἐξέλθῃ τὸ παιδί ἔχον τὴν γεῦσιν κάποιας λογοτεχνίας, καὶ ἔτσι κάποιαν πείραν νὰ ξεχωρίσῃ τὰ μέλλοντα νὰ τοῦ προσφέρωνται λογοτεχνικὰ μαγειρεύματα, ἀπατάται, διότι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ὠφελήθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκ δημοσίου σχολείου. Ἀπέμενε ἡ κλασσικὴ φιλολογία, τὴν ὁποῖαν δὲν ἔλειψαν μὲν ποτὲ θερμουργοὶ καὶ φωτισμένοι διδάσκαλοι νὰ ἐμψυχώνουν, θερμαίνοντες καὶ αὐτοὺς τοὺς πάγους τῆς παλαιᾶς τεχνολογίας, ἀλλ' οἱ πλείστοι ἀντελαμβάνοντο ὡς μάθημα ἀνατομίας, πρὸ πολλοῦ ὄζοντος κρέατος.

Ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις ἐκ τῶν μέσων σχολείων ἐξήρχετο ὁμαδικὴ ἢ ἡμιμάθεια, ἔνθεν μὲν καταφρονουσα ὅ,τι πολυτιμότερον ἔχομεν νὰ τῆς διδάξωμεν, τὴν ἀρχαίαν γραμματείαν, πρὸς τὴν ὁποῖαν οὐδέποτε μετὰ ταῦτα καταφεύγουν οἱ τελειόφοιτοι ἴδια βουλήσει, ἔνθεν δ' ἀδιαφοροῦσα διὰ τὴν Ν. Φ., εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν δὲν εὑρισκέτι τὸ ἴδικόν της. Διότι οἱ ἀφηρημένοι ἐνθουσιασμοί, οἱ ἀξιωματικοὶ θαυμασμοὶ προσώπων καὶ ἔργων καὶ ἡ στεγνὴ ἀπὸ φιλοσοφικὴν δροσίαν διδασκαλία, δὲν δύνανται νὰ διεγείρουν τὴν βαθυτέραν ἐκείνην περιέργειαν τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖον σύρεται πρὸς τοὺς ἱστορικοφιλοσοφικοὺς στοχασμοὺς διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐσωτερικὴν τινα ζήτησιν. Οἱ δ' ἐλάχιστοι φίλοι τῆς λογοτεχνίας, ὅσοι ἀπὸ κάποιο βιβλίον ἢ περιοδικὸν ἢ ἀτομικὴν φιλοδοξίαν ἐσύρθησαν εἰς τὸ νὰ γράφουν ἢ νὰ διαβάζουν, ἐτρέποντο πρὸς τὰ πρότυπα τοῦ συρμοῦ καὶ ἀβοήθητοι ἐγύρευαν κάποιον δρόμον, καίκια χωρὶς ἔρμα.

Τὸν δρόμον αὐτὸν τὸν εὑρισκαν μικροὶ μεγάλοι εἰς τὴν ἀπέραντον νεοελληνικὴν κενότητα, τὴν ὁποῖαν ἐγνωρίσαμεν ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἀριστοῦρας κοινωνιολογίας. Μ' ἓνα ταπεινότατον φυλλάδιον, ἀγοραζόμενον ἀπὸ ἓνα καλάθι ἀντὶ ταλλήρου, μ' ἓνα λεξικὸν ἐφημερίδος, μὲ τοὺς ὑστερισμοὺς τοῦ κιτρινισμοῦ τέλος, ὁ νεοεὐλὴν ἔλυεν ὄλα του τὰ προβλήματα κατὰ τὸν προχειρότερον καὶ πλέον ἱκανοποιητικὸν τρόπον: ἢ ἀθεΐα, ἢ πάλῃ τῶν τάξεων, τὸ προλεταριάτον, ὁ φροῦδισμός, ὁ οἰκονομικὸς παράγων, ἢ ἠθικὴ ἀναρχία, ἰδοῦ ἢ πίστις του,

ποῦ ἤρχετο νὰ καταλύσῃ ὅ,τι τὸ ἀνάξιον σχολεῖον εἶχεν ἐπὶ δώδεκα ἔτη κακῶς θεμελιώσει. Διότι πραγματικὰ θεμέλια δὲν ὑπῆρχον, καὶ ἤρκει ὁ τελειόφοιτος ἢ ὁ σπουδαστὴς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὴν πρώτην σοφιστικὴν κακοτοπιὰν διὰ ν' ἀνατραπῇ καὶ νὰ νοιώσῃ ἐξαφανιζόμενα ἐκεῖνα ποῦ εἶχε πιστεύσει ἀλλὰ δὲν εἶχε κατακτήσει κατὰ τὸν μαθητικὸν του βίον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ πῶς εἶχε διδαχθῆ ὁ μαθητὴς, ὁ παιδαγωγισμὸς δηλονότι, δὲν ἴσχυε καθόλου νὰ τὸν σώσῃ, διότι ἔλειπε τὸ εἶ εἶχε διδαχθῆ. Ἐκεῖνο τὸ εἶ ὑπῆρξε πάντοτε ἀσθενέστατον, ὄχι μόνον εἰς τὴν μέσῃν ἐκπαίδευσιν ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πανεπιστήμια, τὰ ὁποῖα εἶχον μεταβληθῆ εἰς κέντρα ἄγρας θυμάτων ὑπὸ τῶν ἐρυθρῶν πρακτόρων. Καὶ τὰ θύματα ὑπῆρξαν πολλὰ καὶ ὄχι τυχαῖα. Κατεστράφησαν πολλοὶ εὐγενεῖς ψυχικῶς ὑπάρξεις ποῦ ἐδίψησαν τὴν γνῶσιν, τὸν ἀγῶνα, τὴν ὑπαρξιν ἀνωτέρου τινὸς σκοποῦ, εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὁποῖου νὰ συμμετέχουν, ἐπόθησαν νὰ ἴδουν φωτεινοὺς καὶ ἠθικῶς ἰσχυροὺς ἡγέτας ὡς ὀδηγοὺς. Καὶ οἱ πανεπιστημιακοὶ καθηγηταὶ δὲν εἶχον πάντοτε τὸ θάρρος νὰ θεωρήσουν τὰς εὐθύναις τῶν ἱστορικώτερας ἀπὸ τὰς πεποιθήσεις τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως (ὡς ἐὰν αἱ προπαγάνδαι ἀφήνουν ποτὲ τινα νὰ σκεφθῆ ἐλευθέρως, ὡς ἐὰν πρέπει ν' ἀντιμετωπίζονται δι' ἄλλων μέσων ἢ διὰ τῶν ἰδίων τῶν) καὶ νὰ ρίψουν τὸν ἑαυτὸν τῶν εἰς μίαν σταυροφορίαν ἀγῶνα ποῦ θὰ ἐδείκνυεν εἰς τοὺς ἑλληνόπαιδας ὅτι ἀνευ γονίμου, πηγαίου, ἐδραίου καὶ φανατικοῦ ἐθνισμοῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ πολιτισμός, κανεὶς πολιτισμός, καὶ ὅτι αἱ δυνάμεις τῶν ἦσαν ὅ,τι πολυτιμότερον εἶχεν ἢ Ἑλλάς, διότι ἦσαν τὸ μέλλον της, δυνάμεις αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ βαπτίζονται ὅπως ὁ χάλυψ εἰς τὰ νάματα τοῦ παρελθόντος, τοῦ ὁποῖου τὴν σημασίαν πρέπει νὰ ἔχουν τὴν δυνάμιν νὰ αἰσθάνωνται πάντοτε νέαν καὶ ἀνανεωμένην.

Διὰ τὴν δημιουργίαν ΝΦ προϋποθέτωμεν τὴν ὑπαρξιν ἀντιστοίχου ἐθνικῆς ἀνάγκης, ἐκφραζομένης ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἔθνους, καὶ ὄχι ὑπὸ τῆς ἀσχολουμένης ἐπαγγελματικῶς μὲ τὰ γράμματα μειονοψηφίας. Διότι οὔτε τῶν διδασκάλων, οὔτε τῶν λογοτεχνῶν, οὔτε τῶν δημοσιογράφων εἶναι ἡ ὄλη ὑπόθεσις. Ἡ ἐκπαίδευσις ὀφείλει νὰ δημιουργήσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγκη θὰ ἐκπληρωθῆ διὰ τῆς καλλιέργειας τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλολογίας. Καὶ δὲν προϋποθέτομεν τὴν στενὴν ἐκείνην γραμματικὴν ἢ πληροφοριακὴν, ἀνευ τῆς ὁποίας βεβαίως δύσκολον εἶναι νὰ ὑπάρξῃ παιδεία, ἀλλὰ μετὰ μόνῃς τῆς ὁποίας δὲν νοεῖται πουθενά διανόησις. Οἱ Νεοεὐλῆνες, καθὸ Ἑλληνας, ὀφείλουν νὰ διανοοῦνται καὶ νὰ συνηθίζουν ἀπὸ τὰ μέσα σχολεῖα νὰ μὴ βλέπουν τὸν βίον

οὔτε ὡς σύγκρουσιν τάξεων καὶ κομμάτων,
ὡς τὴν ἐβλεπον, οὔτε ὡς ἔκφρασιν ὠραιο-
παθείας. ἀλλ' ὡς ἀνέλιξιν ἰδεῶν ἐρχομέ-
νων διὰ τοὺς ζητητέους λόγους καὶ ὡς
ἔκφρασιν τῆς ἐσωτερικῆς δυνάμεως τῆς
ὁμάδος ἐκείνης τῆς φυλετικῆς εἰς τὴν
(τὸ τέλος εἰς τὸ ἐρχόμενον)

ὁποῖαν ἀνήκουν καὶ ἡ ὁποῖα ἀκριβῶς μὲ
τὸ νὰ δύναται νὰ διανοῆται καὶ νὰ ἐκφρά-
ζεται, νὰ ἀνανεώνεται, ἀκριβῶς μὲ αὐτὸ
διατρανώνει τὸ δικαίωμα ποῦ ἔχει ὄχι μόνον
ἐπὶ τῆς συνεχείας τῆς παραδόσεως
ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς δημιουργικῆς ζωῆς.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Η ΧΑΜΕΝΗ ΦΩΝΗ

Ἡ νέα φωνὴ ποῦ ἐκίνησε νάρθη σὲ μένα
γιατὶ ν' ἀργεῖ;
Πνίγηκε τάχα μέσ' στὰ δάση τὰ θλιμμένα
ἀναζητώντας τὴ μονάξια τῆς Ἀγέρινης
ποῦ ἐπῆρε τὸν φαρμακερὸ ἀρραβῶνα κι'
[ἔφυγε
μὲ ὀρφανεμένα χεῖλη;
Γύμνωσε ἡ Νύχτα τὰ παλάτια τῆς νὰ τὰ
[δεχτῆ
καὶ στὸ βαθύτερο ἄδυτο παραρριχτῆ
ἔδωσε πιά ἡ Ἀγέρινη. Τὰ πικρά δάση
ποῦ εἶχε τοῦ ὀνείρου τῆς ὁ ἦχος διαπε-
[ράσει
ἄλλη φωνὴ δὲν δέχονται ποτὲ καμμιὰ.

II

Στὰ πέλαγα ποῦ ἀνθίζουνε ἰλαροὶ οὐ-
[ρανοὶ
σπλαβώσανε ἴσως τὰ λευκὰ πλοῖα τῆ
[νέα φωνὴ
γιὰ νέα Ταξίδια . . .
. . . Γίνηκαν οἱ ἄβροὶ τῆς τόνου
σκότος γλυκὸ σὲ θάλασσεσ ποῦ δὲ νυ-
[χτῶνει
καὶ μουσικὴ σὲ κύματα ποῦ δὲν κοι-
[μούνται.
—Τώρα;

Στῶν ναυαγῶν τὰ βλέφαρα τὰ ὄνειρα
[σβύνει,
καὶ κάθε βράδυ δέεται πρὸς τὴ Σελήνη
νὰ μὴ θυμούνται.

III

Τὴ νέα φωνὴ ποῦ ἐκίνησε νάρθη σὲ μένα
—μῆνυμα γιὰ τὰ δάκρυα τ' ἀγαπημένα—
ποιὸς ξέρει
μήπως καὶ κάποιος εὐτυχισμένο καλοκαῖρι
στὸ βλέμμα του τὴν ἔκλεισε, φῶς, ν' ἀγ-
[καλιάσει
τὴν ἐρωμένη του Χαρά πιὸ τρυφερά;
.
Ὅπως κι' ἂν εἶναι, χάθηκε στὴν ἀργὴ
[πλάση.
Τὰ μάτια μου ἐκαθρέφτισαν ἄστρα νεκρά,
καὶ μιὰ δειλὴ, παράξενη μοῖρα μὲ δένει.
Στῆς ρηγικῆς Μελαγχολίας τὰ ὠχρὰ νερά
οἱ ἀγάπες μου ἐβασίλεψαν, καθὼς θλιμ-
[μένοι
ἔφηβοι ἀστερισμοί, κι' ἀκόμα νάρθη . . .
. . . Κι' ὁμως φοβοῦμαι στὴν καρδιά μου
[αὐτὴ τὴν ξένη
μήπως ἐφώλιασε κρυφά, καὶ μὲ προσμέ-
[νει . . .

ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΓΕΡΑΛΗΣ

